

Művészet

JEAN-LUC NANCY: *A portré tekintete*

2007-ben indult útjára a Műcsarnok Könyvek *Elmegyakorlatok* sorozata, amely arra vállalkozott, hogy kortárs külföldi (elsősorban francia) szerzők hosszabb-rövidebb, művészetelméleti témakörökben napvilágot látott tanulmányait magyar nyelven megjelentetve hozza közelebb azokat a terület iránt érdeklődő olvasók és a szakma számára. A francia filozófus, Jean-Luc Nancy írása hatodik a sorban. Esetében arra esik a hangsúly, hogy bár munkája nagyfokú művészetelméleti és általános művészettörténeti tájékozottságról árulkodik, személyében azonban mégiscsak egy filozófusról van szó, aki elsősorban Descartes, Kant, Hegel és Heidegger tanulmányozását követően fordult olyan területek vizsgálatára felé, mint a képfilozófia vagy a kortárs művészet kérdései. *A portré tekintete* 2000-ben jelent meg Franciaországban, most Seregi Tamás fordításában először olvasható magyar nyelven.

A tanulmány négy fejezete olyan, a portrét jellemző fogalmak köré rendeződik, melyeket a köznyelvben is gyakran hasz-

nálunk a műfaj definiálására. Természetesen e fogalmaknak, az *önállóságnak*, a *hasonlóságnak*, a *felidézésnek* és a *tekintetnek* Nancy művészetelméleti szövegében a köznapitól merőben eltérő jelentésrtegei tárulnak elének. Az első fejezet tekinthető egyfajta elméleti megalapozásnak is, ahol a szerző elsősorban a későbbi vizsgálódások számára jut olyan fontos filozófiai alapvetéshez, mint hogy a portré tárgya szükségképpen nem lehet más, mint az abszolút szubjektum, tehát az önmagáért való személy. Ugyanakkor a portrének nem lehet célja ennek a szubjektumnak az ábrázolása, sokkal inkább a szubjektivitásnak, az önmaga-létnek a létrehozása, csakis így ölthet benne formát az igazság, ami a legfőbb elvárás vele kapcsolatban. Ez persze rögtön kapcsolódik is a követ-

kező fejezet címéül szolgáló alapfogalom, a hasonlóság problémájához. A hasonlóságnak ugyanis semmi köze az eredetihez, hiszen legtöbb esetben nem ismerjük a portrének modelül szolgáló személyt. Ki tudja például, hogy a *Mona Lisa* megfelel-

a hasonlóság kritériumának, amikor fogalmunk sincs arról, hogy nézett ki valójában Gioconda? A kép

tehát, amennyiben hasonlóságot várunk tőle, nem az eredetihez hasonlít, hanem az eredetihez való hasonlóság eszméjéhez. Amennyiben pedig a hasonlóság eszméjéhez hasonlít, oly módon egyfajta idea leképződése is.

A portré nemcsak hasonlít, de fel is idéz: a jelenléte idézi fel, jelenlévővé teszi a távollévő személyt. Nem teszi ugyanakkor halhatatlanná, csupán jelenlévővé teszi a „halhatatlan halált”, azt a halált, ami ott munkál az élet egészében. 1992-ben nagy felháborodást keltett az amerikai fotóművész, Andrés Serrano sorozata, amely holttestek „portréiból” állt, ahogyan azok „önmaguk dermedt-néma szobraiként” várták a hullaházban a test végső pusztulását. A fotósorozat zsenialitása abban rejlett, hogy a portrének azzal a funkciójával állt elő, ami (mint ahogy azt Nancy is állítja) nem a szeretett lény emlékének felidézésére szolgál, hanem arra, hogy direkt módon „emlékeztesse a szubjektumot saját magára (a benne rejtőző halálra), hogy megvalósítsa annak végtelen visszatérését önmagához”. Ily módon pedig a portré megszólítja nézőjét, rátekin és tekintetével hívja. De mi is az ő tekintete? A tekintet nem csupán a festő által imitált nedves szembogár, hanem a kép háttéréből kiemelkedő arc, és minden, ami benne „láthatóan eltűnik, ami a szemünk elől a szemünk láttára

elrejtőzik benne, végtelenül szemünkbe hatolva, az a portré tekintete”.

UGRY BÁLINT

(Fordította Seregi Tamás,
Műcsarnok, Budapest, 2010,
48 oldal, 850 Ft)

FÖLDÉNYI F. LÁSZLÓ: *Képek előtt állni*

Képek előtt állni hasonlóan kataritikus élmény, mint mondatokat olvasni. A két élmény minősége azonban – nézzünk szembe a ténnyel – alaposan eltér egymástól. Míg a szöveg a szem közvetítő szerepét kihasználva juttat el információt az agyba, azaz a betűk az agy területén válnak képpé és történetté, addig a festmény esetében a szem tölt be fontos, központi szerepet, itt töltődik fel a kép által sugallt mondani-
való. A kép határa a szem lesz, a szövegé az agy, azon belül a képzeletért felelős, folyamatos impulzusok hatása alatt álló részterület. Földényi F. László új könyve a szem, a látás és a kép világa körül kialakult, több százéves, Platónig visszavezethető, nem múlt érdeklődéstől övezett elméleteket és befogadástörténeti diskurzusokat, filozófiai megközelítéseket vizsgálja.

A könyv izgalmasan járja körül a témában érinthető művészettör-